

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6, Tallinn 19080, Estonia tel. +372 646 6439, fax +372 667 8399, E-mail eki@ki.ee

Eesti piimaturg 2004. aasta 9 kuul

Tallinn
Jaanuar 2005

Töö on teostatud Eesti Põllumajandusministeeriumi tellimusel

Koostaja: Liina Ernits
tel. 646 6438

EKI direktor Marje Josing
19080 Tallinn Rävälä 6
Tel. +372 646 6439
Fax +372 667 8399
E-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

Sisukord

Sissejuhatus	4
Piima tootmine	5
Piimatööstus	7
Hinnad	9
Väliskaubandus	14
Maailmaturg	19
Kokkuvõte	25

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks on anda ülevaade Eesti piimasektori arengust 2004. aasta 9 kuu jooksul ja arengutrendidest lähitulevikus seostatult Euroopa Liidu ja maailmaturu arengutega.

Töös analüüsitakse:

- piimatootmise, lehmade arvu ja produktiivsuse muutusi;
- piimatööstuste tootmismahude ja ekspordiks müügi arengut;
- hindade muutusi erinevates müügiahela osades (tootja- hulgi-, ekspordi-, jae-, EL ja maailmaturuhinnad);
- piimatoodete väliskaubandust riigiti ja tooteliigiti;
- piimatoodete müügiolukorda EL-s ja maailmaturul.

Töös on kasutatud ESA põllumajanduse, tööstuse ja väliskaubanduse statistika andmeid, PRIA piima tootmiskvootide täitmise aruandeid ja EKI vaatluste ja tarbijaküsitluste andmeid. Euroopa Liidu ja maailmaturu ülevaadete koostamisel on kasutatud: Euroopa Komisjoni raporteid ja memosid, Saksamaa ZMP, Hollandi LOT ja EL erinevate riikide hinnaraporteid.

Töö maht on 25 lehekülge.

Eesti piimaturg 2004. aasta 9 kuul

Piima tootmine

Piima toodeti 2004. aasta 9 kuuga ESA andmetel 490,9 tuhat tonni, mis on 22,2 tuhat tonni võrra ehk 4,7% rohkem kui aasta tagasi samal perioodil (tabel 1). Kusjuures toodangu kasv oli kiireim I kvartalis (+9,1% eelmise aasta suhtes), kuid II ja III kvartalis eelmise aasta samade perioodide suhtes on kasv aeglustunud (II kv 2,7%, III kv 3,3%). Piimatootmine on suurenenud põhiliselt lehmade produktiivsuse tõusu tulemusel. Lehmade arv oli I ja II kvartalis suurem 2003. aasta samade perioodidega võrreldes, kuid III kvartalis 0,7% väiksem. Keskmine piimatoodang lehma kohta ulatus vaadeldud perioodil 4187 kilogrammini, mis on 224 kg võrra suurem kui eelmise aasta samal ajavahemikul. Väljalüps lehma kohta on aasta jooksul pidevalt suurenenud, sealjuures I kvartalis lisandus 77 kg, II kvartalis 54 kg ja III kvartalis 93 kg piima lehma kohta. Sellist kiiret produktiivsuse kasvu pole varasematel aastatel olnud.

2004. aasta III kvartali lõpus oli Eestis 115,6 tuhat lehma, mis on 800 lehma võrra vähem kui aasta tagasi. Siinjuures tuleb lisada, et lehmade arv vähenes põhiliselt eelmise aasta IV kvartalis (31.12.2002 – 113,5 tuh tk), kuid tänavu I kvartalis isegi suurenes 6900 looma võrra (31.03.2004 – 120,4 tuh tk). II kvartali lõpuks langes lehmade arv 118,2 tuhandele ning III kvartali jooksul vähenes lehmade arv veel 2600 looma võrra. Piimalehmade suur arvukus I kvartali lõpus on seotud piimalehmatoetuste taotlustega sellel perioodil. II kvartali keskel makstakse toetused välja, millele järgnevalt võib karja sobimatud lehmad realiseerida ja mistõttu ka lehmade arv sellel perioodil väheneb kõige enam.

Tabel 1

Piima tootmise näitajad 2002 - 2004. aasta 9 kuul

	2002 9 kuud	2003 9 kuud	2004 9 kuud	Muutus, +,-	
				9 kuud '04 - 9 kuud '03 kogusena	9 kuud '04/ 9 kuud '03, %
Piimatoodang (tuh.t)	476,5	468,7	490,9	22,2	4,7
Piimatoodang keskmiselt ühe lehma kohta (kg)	3927	3963	4187	224	5,7
Lehmade arv perioodi lõpus (tuh.tk.)	119,7	116,4	115,6	-0,8	-0,7
Piima kokkuost (naturaalkaal, tuh.t)	382,3	377,7	411,4	33,7	8,9
Kokkuostu osakaal toodangust, %	80,2	80,6	83,8	x	x

Allikas: ESA

Alates 1. aprillist 2004 kehtib Eestis Euroopa Liidu poolt määratud piima tootmiskvoot aastaseks perioodiks kogumahus 624 483 tonni, millest 537 118 tonni on tarnekvoot ja 87 367 tonni otseturustuskvoot (tabel 2). PRIA (Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet) andmetel täideti piima tootmiskvoodist kuue kuuga 45,4%, kusjuures otseturustuskvooti täideti vaid 7,7% ulatuses

kvoodimäärast ja tarnekvoot täideti 51,6% ulatuses. Piima tegelik rasvasus oli madalam (4,1% – II kv, 4,1% – III kv) kvoodiaasta baasrasvasusest (4,31%), mille arvel korrigeeritud piimakogus on väiksem tegelikult varutud naturaalkogusest. Baasrasvasusest madalam tegelik rasvasus põhjendab ka vahet PRIA ja ESA andmete vahel tarnekvoodi täitmise ja kokkuostukoguste võrdlemisel.

Tabel 2

Piima tootmiskvootide täitmine 2004. aasta 6 kuuga
(periood 1.04.2004 – 30.09.2004)

	Kokku	Tarnekvoot	Otseturustuskvoot
Tootmismahd 2003 - % kogumahust	611 500 100%	485 100* 79,3%	126 400* 20,7%
Kvoodiperiood:			
1.04.2004 – 31.03.2005			
- kehtestatud kvoot, tonn	624 483	537 118	87 367
- täidetud 6 kuuga, tonn	283 630	276 933	6 697
- % kogutaotlusest	45,4%	51,6%	7,7%
Tootmismahd 1.04.2004 – 30.09.2004 - % kogumahust	344 960 100%	290287* 84,2%	54673* 15,8%
Kvoodi täitmine 2003. aasta 6 kuuga (1.04. – 30.09. 2003), tonni	274 235	266 908	7327

*2003.a ja 2004.a on tarnekvoodina märgitud piimatööstuste kokkuost ning otseturustusena kogutootmise ja kokkuostu vahe. ESA andmed.

Allikas: PRIA

Piima tootmiskvoodi kuue kuu madal täitmine II ja III kvartalis, mil piima tootmismahd on tavapäraselt kõrgem kui I ja IV kvartalis, tähendab, et piima aastast tootmiskvooti Eestis ei ületata. 2005. aasta 10. jaanuarini said piimatootjad kvoodiaasta lõpuni otseturustuskvoodi muuta tarnekvoodiks. Kuue kuuga täideti tarnekvoodist 51,6%.

Piimatööstus

Piimatööstused varusid üheksa kuuga kokku 411,4 tuhat tonni toorpiima, mida on 8,9% enam kui mullu samal ajavahemikul. Varutud piim moodustas 83,2% kogu vaadeldud perioodil toodetud piimast, mis on 3,2%-punkti võrra kõrgem kui eelmise aasta samal ajavahemikul. Varutud piima keskmine rasvasisaldus oli 4,1%. Toorpiima kvaliteet on veelgi on paranenud. Eliit- ja kõrgemasse sorti arvati 95,9% ja esimesse sorti 3,5% varutud piimast, eelmise aasta 92,1% ja 7,1% asemel. III kvartalis piima kvaliteet aga veidi langes: I kvartalis olid eliit- ja kõrgema sordi piima 97% ja I sordi piima 2,4%, II kvartalis vastavalt 96,5% ja 2,8% ning III kvartalis 94,2% ja 5%.

Kodumaisele toorainele hankisid piimatööstused lisa Lätist, kust toodi 9 kuuga kokku 3683 tonni piima, millest 1056 tonni oli alla 1%-lise rasvasusega ja 2627 tonni 1-6%-lise rasvasusega piim.

ESA kiirstatistika andmetel suurenes 2004. aasta üheksa kuuga piimatööstuses peale juustu ja pastöriseeritud piima kõigi teiste toodete tootmine (tabel 3). Kiiresti kasvanud või ja lõssipulbri

tootmismahu kasvu on soodustanud ekspordi suurenemine ja ekspordihindade tõus. Või ja lõssi-pulbri eksport on suurenenud poolteist korda ja ekspordihind tõusnud ligikaudu 20% võrreldes aasta varasema perioodiga. Juustule olid head ekspordivõimalused 2003. aastal, mille tulemusel suurenes sel ajal oluliselt ka toodangumaht. 2004. aastal on küll juustu ekspordihind 10% tõusnud, kuid ekspordimaht on vähenenud 39%. Juustu tootmismahud langes 2004. aasta 9 kuuga 9,2% 2003. aasta sama perioodi tasemest, kuid oli siiski 29% kõrgem 2002. aasta sama perioodi mahust. Koduturul on aga kodumaine juust kaotanud üle kolmandiku turust odavamale Leedu juustule ja raske on kaotatud turuosa kõrgema hinna juures tagasi võita.

Piimatööstuste kogutoodangu müük jooksevhindades ulatus 2004. aasta 9 kuul 2830,8 miljoni kroonini, mis on 41,3% enam eelmise aasta sama perioodi käibest. Müügikasv on saavutatud nii toodangu füüsilise mahu suurenemise ja kui tööstuse väljamüügihindade tõusu tulemusel. Ekspordiks müük ulatus samal perioodil 981,2 miljoni kroonini ja kasvas 64,7% eelmise aasta sama perioodi suhtes. Ekspordiks müügi osakaal piimatööstuste toodangu kogumüügist suurenes 2004. aasta 9 kuuga ESA andmetel 34,7%-ni eelmise aasta sama perioodi 29,7% tasemelt.

Tabel 3

Piimatööstuste toodang 9 kuul 2002 – 2004 (tonnides)

	2002 9 kuud	2003 9 kuud	2004 9 kuud	Muutus	
				9 kuud '04 - 9 kuud '03 +, - kogusena	9 kuud '04/ 9 kuud '03, +, - %
Või	5285	7032	10136	3104	44,1
Rasvane juust	7592	10776	9787	-989	-9,2
Pastöriseeritud piim	46221	54541	54451	-90	-0,2
Lõssi-vadakupulber ja TPA	7378	9480	12380	2900	30,6
sh lõssipulber	5920	8206	11533	3327	40,5
Täispiima- ja koorepulber	6202	4761	5020	259	5,4
Jäätis	5764	5833	7787	1954	33,5

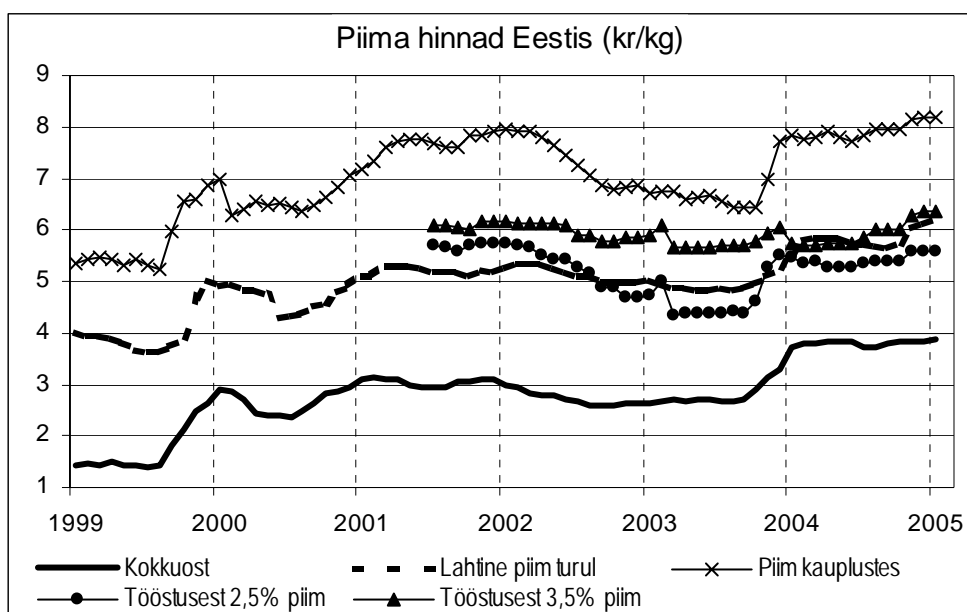
Allikas: ESA

Euroopa Liiduga liitumisjärgselt kadusid Venemaa poolsed topeltollid Eesti toodetele ning eksport võib edaspidi suurenda Venemaale väljaveo arvel. Venemaa veterinaarameti kontroll Eesti piimatööstustes andis augustis ekspordiluba 4 ettevõttele 10 taotlejast, vaatamata sellele, et Eesti piimatööstuse ettevõtetele on EL-poolne tunnustus olemas. Ekspordiluba Venemaale said AS Saaremaa LPT, Valio Eesti AS Laeva Meierei, AS Kalev Paide Tootmine ja Tallinna Piimatööstuse AS, kuid tunnustuseeta jäid taotlejatest TÜ E-Piima Põltsamaa Meierei, AS Rakvere Piim, AS Kohuke, AS Tallinna Külmoone, AS Võru Juust ja AS Põlva Piim. 26.oktoobrist 11.novembrini 2004.a kontrolliti Venemaa veterinaarameti poolt taas üheksat ekspordiluba taotlenud piimatööstust ja kuigi üldiselt jääd ettevõtete fütosanitaarse olukorraga rahule, pole siiani Venemaa poolset vastust ekspordiluba kohta saanud.

Hinnad

Piimatööstuste poolt varutava toorpiima baasiline **kokkuostuhind** püsis peaaegu muutumatuna 3.80...3.85 kr/kg piirides kogu 2004. aasta jooksul, langedes ainult kahel suvekuul - juulis-augustis 3.71 kr-le/kg (joonis 1). 2004. aasta neljanda kvartali keskmine kokkuostuhind (3.84 kr/kg) oli aga 23,9% kõrgem eelmise aasta IV kvartali tasemest (3.10 kr/kg). 2003. aasta neljandas kvartalis toimus ka järsem piima kokkuostuhinna tõus, millega saavutati taas 2001. aasta märtsi kõrge hinnatase (3.16 kr/kg). Viimaste aastate kokkuostuhindade madalaim tase - 1.40 kr/kg oli 1999. aasta juulis.

Joonis 1

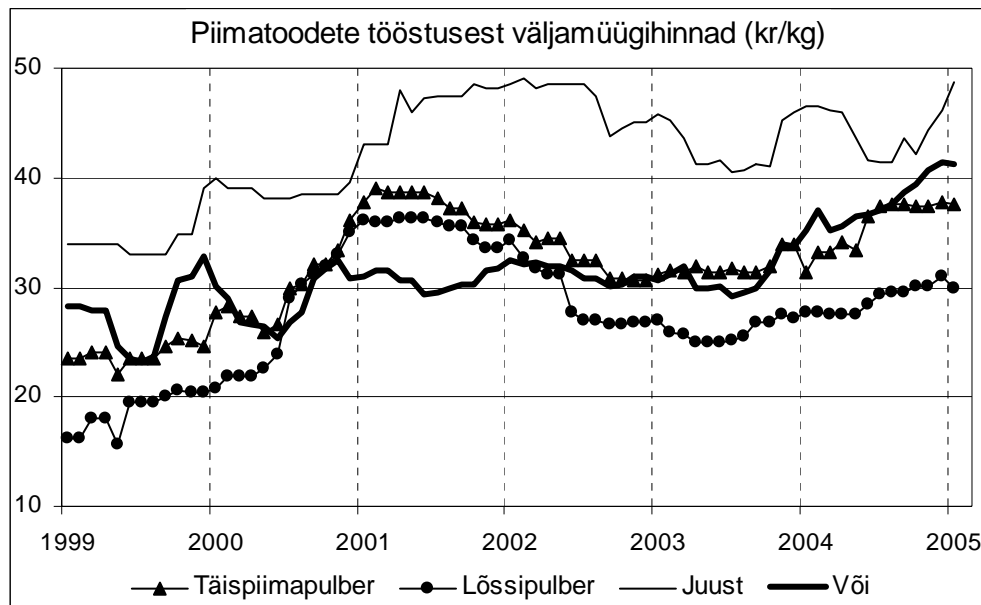
Toorpiima kokkuostuhinna tõusu ja stabiliseerumisega kõrge tasemel ning ekspordivõimaluste paranemisega peale EL-ga liitumist on aasta jooksul tõusnud ka piimatoodete tööstusest väljamüügi- ja jaehinnad (tabel 4). Tööstusest **väljamüügihinnad** olid 2004.aasta III kvartalis 2,2...36,8% kõrgemad (olenevalt tootest) kui aasta tagasi ning hinnatõus jätkus kuni 2005.a jaanuarini kõigi piimatoodete osas, v.a piimapulbril. Aasta jooksul tõusis enim või tööstusest väljamüügihind (+36,8%, 41.09 kr/kg), mis jätkas kallinemist ka järgnevatel kuudel (joonis 2). 2005.a jaanuaris ulatus või tööstusest väljamüügihind 42 kr/kg-ni, mis on juba 45 senti võrra kõrgem kui USA keskmine ja jääb vähem kui 4 krooni võrra madalamaks Hollandi ja Saksamaa keskmistest hinnatasemetest (tabel 5). Edam-tüüpi juustu väljamüügihind oli 2004.a III kvartalis küll kõrgem kui 2003. aasta III kvartalis (2,2%, 42.36 kr/kg), kuid jäi 9% madalamaks 2002. aasta III kvartali väljamüügihinnast (46.63 kr/kg). Saksamaa Edam-tüüpi juustu (jaan '05 – 44.75 kr/kg) tööstusest väljamüügihinnast jääb Eesti tase 3 krooni võrra madalamale.

Piimapulber kallines aastaga 20,5% (III kv '04 – 38.02 kr/kg), kuid IV kvartalis odavnes ja 2005.a jaanuariks langes väljamüügihind 1,4% (37.50 kr/kg-ni). See on Hollandiga sama hinnatase, kuid 2 krooni võrra madalam kui Saksamaal ja ühe krooni võrra kõrgem USA keskmisest hinnast 2005.a jaanuaris. Lõssipulber kallines aastaga 17,6% (29.41 kr/kg) ja nõrk hinnatõus jätkus ka 2004. a

lõpu- ja 2005.a alguse kuudel. 2005. aasta jaanuarikuu lõssipulbri tööstusest väljamüügihind Eestis (29.88 kr/kg) oli enam-vähem samal tasemel Saksamaa (29.10 kr/kg) ja Hollandi (29.42 kr/kg) tootjahinnaga.

2,5%-lise piima väljamüügihind oli 2004.a III kvartalis 22,6% kõrgem kui aasta tagasi (2004 III kv – 5.37 kr/l), kusjuures kiirem hinnatõus toimus peale järsemat toorpiima kallinemist 2003. aasta IV ja 2004. aasta I kvartalis. 2004. aasta IV kvartalis tõusis joogipiima hind veel 4,3% ning 2005.a jaanuaris ulatus see 5.60 kr/l-ni. 3,5%-lise piima tööstusest väljamüügihind tõusis aastaga vähe (4,9%, 5.95 kr/l), kuid IV kvartalis oli hinnatõus kiirem (6,7%) ja 2005.a jaanuaris müüsid tööstused 3,5%-list piima jaekaubandusse 6.35 kr/l-ga.

Joonis 2

Tabel 4

Tööstusest väljamüügi-, ekspordi ja jaehindade muutus Eestis 2003-2004. aastail
(kvartali keskmine, kr/kg, piimal kr/l)

	Tööstusest väljamüügihind/ekspordihind				Jaehinnad kauplustes		
	III kv 2002	III kv 2003	III kv 2004	jaan 2005	III kv 2003	III kv 2004	jaan 2005
Piimapulber	31.88/ 29.30	31.55/ 29.01	38.02/ 37.42	37.50	x	x	x
Lõssipulber	26.88/ 25.85	25.00/ 25.47	29.41/ 29.86	29.88	x	x	x
Juust Edam	46.63/ 35.84	41.43/ 36.38	42.36/ 39.83	48.75	72.24	77.43	82.69
Või	30.57/ 27.88	30.04/ 33.03	41.09/ 40.64	42.00	43.87	58.80	64.67
Piim 2,5%	5.10	4.38	5.37	5.60	6.49	7.92	8.17
Piim 3,5%	5.86	5.67	5.95	6.35

Allikas: EKI, ESA

Ekspordihinnad on aastaga tänu soodsale turuolukorrale Euroopa Liidus ja ka maailmas kiiresti tõusnud (tabel 4). 2004.aasta III kvartalis oli Eesti piimapulbri ekspordihind 29%, lõssipulbril 17,2%, juustul 9,5% ja võil 23% kõrgem kui aasta tagasi (tabel 4). 2004. aasta kolmanda kvartali keskmine juustu ekspordihind aga langes I poolaasta suhtes (–6%), kuid võil, piima- ja lõssipulbril tõusid (vastavalt 6%, 5% ja 12%).

Maailmaturuhindade osas toimusid üsna järsud muutused 2004. aasta II kvartalis, mida põhjustas piimatoodete pakkumise vähenemine maailmaturul seoses eelneva perioodi põuakahjustustega Okeaanias. II kvartali järske hinnatõuse peegeldavad USA keskmised piimatoodete tootjahinnad: või hind tõusis aastaga 73%, piimapulbril 23% ja juustul 17%, kuid lõssipulbri osas toimus nõrk langustrend. 2004. aasta III kvartalis muutus maailmaturg ebastabiilsemaks ning hinnad hakkasid kõikuma. USA-s langesid või tootjahinnad III kvartalis II kvartali suhtes 38%, piimapulbril 17% ja juustul 6%. Euroopa Liidus püsisid hinnad 2004.a III kvartalis stabiilsed kõikudes kuni 3% üles-alla. Vaatamata tugevatele hinnakõikumistele USA-s, olid keskmised või tootjahinnad 2004. aasta III kvartalis 36%, piimapulbril 13% ja juustul 4% kõrgemad kui 2003. aasta III kvartalis. Euroopa Liidu turg püsis aga stabiilsena kogu 2003-2004. aasta jooksul, mil hinnakõikumised ei ületanud –3%...+3% piire. 2004. aasta lõpus hakkasid tootjahinnad kiiremini langema ka Euroopa Liidus. 2005.a jaanuaris oli Hollandis piimapulbri hind 2004. aasta III kvartali keskmisest hinnast madalam 6%, Saksamaal 2,2% ja USA-s 7,1%. Lõssipulbri tootjahinnad langesid samal perioodil vastavalt 5,8%, 6,5% ja 1,2%, võil vastavalt 3%, 2,3% ja 16%. Juustu tootjahind 2004. aasta viimastel kuudel USA-s langes (-10%), kuid Saksamaal tõusis (+1,8%).

Tabel 5

Piimatoodete hulgihinnad Hollandis, Saksamaal ja USA-s 2001 –2004. aastal
(kvartali keskmine, kr/kg)

	III kv 2001	III kv 2002	III kv 2003	III kv 2004	jaan 2005
PIIMAPULBER					
Holland	43.04	38.02	39.24	40.11	37.71
Saksamaa	45.11	38.49	39.56	40.00	39.12
USA keskmine	58.92	40.59	34.26	38.70	35.94
LÕSSIPULBER					
Holland	36.69	30.39	31.50	30.88	29.10
Saksamaa	36.31	30.37	31.17	31.48	29.42
USA keskmine	42.01	31.90	24.92	24.12	23.85
VÕI					
Holland	50.75	47.29	48.34	47.25	45.84
Saksamaa	53.16	47.40	48.43	46.78	45.69
USA keskmine	...	35.09	36.23	49.38	41.55
JUUST					
Saksamaa, Gouda	...	49.07	44.91	44.12	44.91
USA, Cheddar	...	39.67	59.16	61.65	55.39

Allikas: ZMP

Piima **kokkuostuhindadest Euroopa Liidu** suuremates piimatööstustes, aga ka Eesti lähiriikide hindade tasemetest annab ülevaate tabel 6. EL suurtööstuste piima kokkuostuhinnad on sel aastal madalamad kui aasta tagasi, kuid septembrist alates hakanud kergelt tõusma (2004. aug – 4.71

kr/kg, nov – 4.80 kr/kg). Piima kokkuostuhind Eestis on jõudnud EL suurtööstuste tasemetele juba üsna lähedale ning Eestist madalamad piima kokkuostuhinnad on ainult Leedus ja Lätis, kuid ka need on tõusutrendil.

Tabel 6

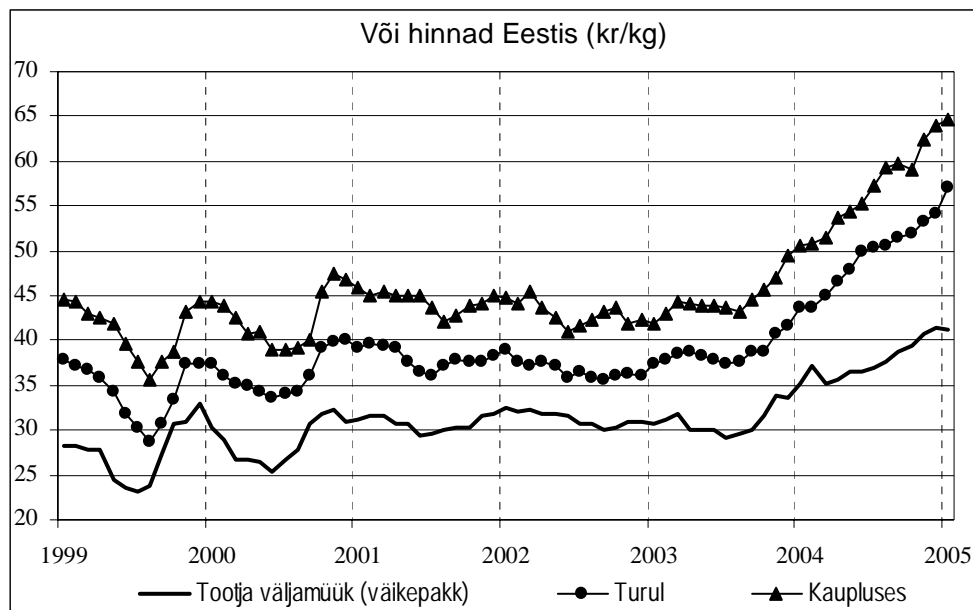
Piima keskmised kokkuostuhinnad Euroopa Liidu mõningates suurtööstustes, Eesti lähiriikides ja Uus-Meremaal (kr/kg)

	2003 nov	2004 august	2004 sept	2004 okt	2004 nov
Suurtööstused					
Nordmilch Saksamaa	4.50	4.48	4.56	4.79	4.79
Arla Foods Taani	4.58	4.41	4.41	4.39	4.39
Danone Prantsusmaa	5.23	5.18	5.18	5.13	5.13
Lactalis Prantsusmaa	5.09	4.99	4.99	4.97	4.97
Friesland Coberco Hollandi	5.09	4.80	4.80	4.80	4.80
Arla Foods Rootsi	4.71	4.43	4.48	4.48	4.43
Suurtööstuste keskmine EL-s	5.00	4.71	4.73	4.80	4.80
Riigid					
USA	4.43	4.49	4.70	4.43	4.48
Uus-Meremaa	2.51	2.45	2.58	2.62	2.74
Saksamaa, <i>rasv 3,7%, valk 3,4%</i>	4.52	4.33	4.41	4.52	4.55
Soome, <i>rasv 4,3%, valk 3,3%</i>	5.69	5.61	5.76	5.47	...
Läti, <i>rasv 4,3%, valk 3,3%</i>	2.33	3.12	3.21	3.32	3.32
Leedu, <i>rasv 4,2%, valk 3,3%</i>	1.84	2.58	2.78	2.91	3.02
Eesti, <i>rasv 3,8%, valk 3,2%</i>	3.12	3.71	3.81	3.83	3.84

Allikad: LTO, ZMP, EKI

Toorpiima kallinemine ja kokkuostuhinna püsimine kõrgel tasemel on kaasa toonud ka tuntava piimatoodete **jaehindade** tõusu (tabel 4). Teatud osa hinnatõusus on piimatööstuste parematel ekspordivõimalustel pärast Eesti liitumist EL-ga, millega seoses hinnasurve siseturul vähenes. EL-ga liitumismõju avaldub eriti või ja juustu jaehindades. Kui 2004. aastal kallinesid piimatooted kauplustes 4,3...28,9% vahemikus, siis enim kallines või (joonis 3). 2004. aasta III kvartalis oli või jaehind kauplustes keskmiselt 58.80 kr/kg ning 2005.a jaanuariks viis teistest piimatoodetest kiireim hinnatõus või jaehinna juba 64.67 kr/kg tasemele. Juustu jaehind tõusis aastaga 7,2% ning 2004.a III kvartalis maksis juust kauplustes keskmiselt 77.43 kr/kg. 2005.a jaanuariks tõusis juustu jaehind veel 6,8% (82.69 kr/kg).

Joogipiim kallines Eesti kauplustes aastaga 22%, kuid peamine hinnatõus jäi siiski 2003. aasta IV ja 2004. aasta I kvartalis. II-III kvartalis püsis joogipiima jaehind stabiilne (7.80-7.95 kr/l) ning kallines taas veidi IV kvartalis (novembris). Linnapiimatoodete tööstusepoolne hinnatõstmise novembris pörkus aga kaubanduskettide vastusurvele ja plaanitud hinnatõus jäi tööstuste loodetust tagasihoidlikumaks. Teistest linnapiimatoodetest kallines aastaga kiiremini koor: hapukoor 19,3% ja kohvikoor 7% ning kodujuust 10,3%, aeglaseimalt keefir (4,3%).

Tabel 7

Piimatoodete jaehinnad Euroopa pealinnade supermarketites 1-7. sept. 2004.a (kroonides)

Toode	Piim, 3,5%	Või, 80- 82,5%	Juust, Edam, Gouda	Kohvi- koor, 10%	Virsi- kujogurt	Maitse- tamata jogurt	Ehrmann Fruttagut maasika- jogurt	Valge- hallitus- juust Brie President
Kogus	1 liiter	200g	1 kg	0,2 liitrit	1 kg	0,5 kg	125g	1 kg
Tallinn	9.05	12.20	74.53	4.07	18.13	9.03	3.95	194.45
Riia	7.24	10.63	61.05	6.33	17.86	10.85	3.62	182.02
Vilnius	9.83	13.01	66.80	7.43	18.53	13.10	3.72	110.77
Varssavi	7.15	11.32	62.25	5.71	9.71	8.30	2.71	108.33
Praha	10.13	11.84	x	9.33	4.12*	9.99*	x	x
Bratislava	10.41	15.72	70.82	5.28	24.04	10.49	4.24	145.61
Budapest	10.41*	20.48	83.99	x	4.72*	11.27	x	x
Helsingi	10.07	18.31*	100.56	9.60*	23.10	15.59	x	208.62
Berliin	8.76	11.58	73.85	x	31.92	9.40*	4.07	103.74
Amsterdam	9.18	12.81	94.77	11.58	16.17	8.81	x	163.51
Stockholm	11.94	18.26	104.49	10.11	24.41	21.42	8.78*	129.95

***Riia:** Mertingeri jogurt; **Varssavi:** kohvikoor 12%, Danone jogurt; **Praha:** virsikujogurt 150g, ümberarvutus maitsestatamata jogurt 150g; **Budapest:** piim 2,8%, virsikujogurt 150g, maitsestatamata jogurt 200g; **Helsingi:** kohvikoor 19%, või 500g ü.a.; **Berliin:** maitsestatamata jogurt ü.a. 150g ja virsikujogurt 500g; **Stockholm:** kohvikoor 12%.

Ümberarvutused erinevatelt pakendi suurstelt (kasutatud on lähima suurusega pakendi hindasid)

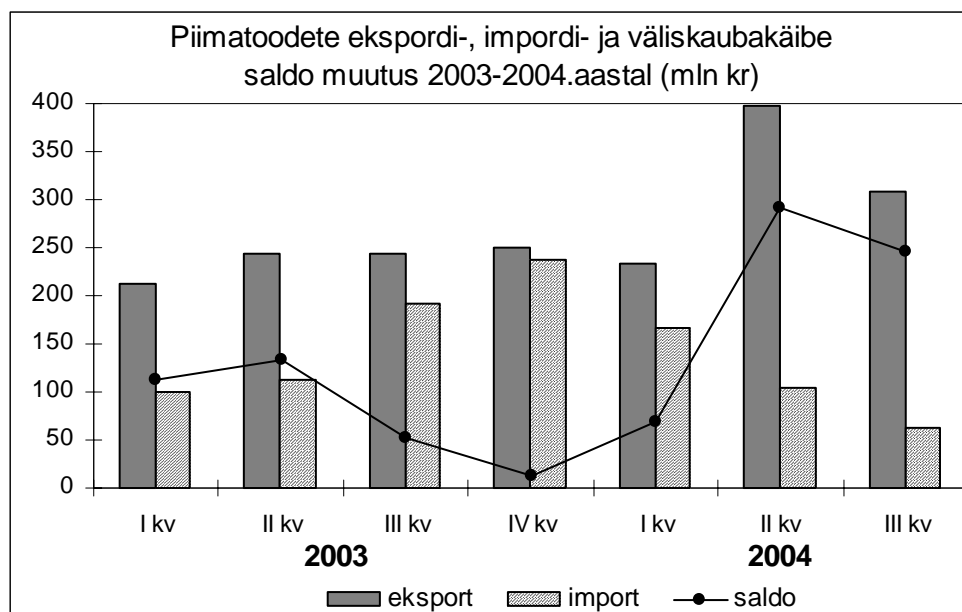
Allikas: EKI

Teiste Euroopa riikide pealinnadega võrreldes on piimatoodete jaehinnad Tallinna supermarketites enamasti kõrgemad kui uutes EL liikmesriikides, kuid madalamad endiste EL riikide pealinnade suurte kaupluste hindadest (tabel 7). Vaadeldud piimatoodetest on erandiks valgehallitusjuust, mida Euroopa Liidu pealinnades on võimalik osta odavamalt kui Tallinnas, sest Eestis puudub antud tootegrupis konkurents kohalike tootjate poolt.

Väliskaubandus

Euroopa Liiduga liitumisel oli tugev mõju piimatoodete väliskaubandusele nii sellele eelneval kui ka järgneval perioodil (joonis 4). Poolteist aastat enne liitumist kasvas kiires tempos piimatoodete impordikäive pulbrite ja või sisseveo suurenemise tulemusel. Eksport püsis samal ajal paigal ning 2004. aasta I kvartalis isegi vähenes. Impordi ekspordist kiirem kasv viis positiivse kaubavahetuse saldo vähenemisele, mis 2003. aasta IV kvartalis langes 12,7 miljonile kroonile. Peale EL-ga liitumist võttis piimatoodete väliskaubandus varasemate aegade arengusuunad ning 2004. aasta II kvartalis ulatus juba kaubavahetuse positiivne saldo 292 miljonini kroonini. 2004. aasta jooksul on piimatoodete impordikäive kvartalilt kvartalisse vähenenud keskmiselt kolmandiku võrra ning III kvartalis langes 62,9 miljonile kroonile. Ekspordikäive oli tänavu kõrgeim II kvartalis (397 mln kr), kuid III kvartalis langes 308 miljonile kroonile (-22,4%), ületades aga 2003. aasta III kvartali käivet 63,5 miljonini krooniga ehk neljandiku võrra.

Joonis 4

2004. aasta 9 kuul suurenes Eesti piimatoodete ekspordikäive võrreldes 2003. aasta sama perioodiga 33,9% (+237,6 mln kr), import vähenes 17% (-69,7 mln kr) ning Eesti piimatoodete väliskaubanduse positiivne saldo (605,3 mln kr) kahekordistus (+307,3 mln kr). Sealjuures oli kaubavahetuse saldo positiivne EL vanade liikmesriikide (+687 mln kr) ja 3. riikidega (+68 mln kr),

kuid uutest liikmesriikidest tuuakse Eestisse piimatoodeteid sisse rohkem kui sinna eksporditakse (negatiivne saldo 131,7 mln kr).

Põllumajandussaaduste väliskaubanduses EL-ga moodustas piimatoodete eksport 2004. aasta 9 kuul 27,7% põllumajandussaaduste koguekspordist ja import 4,3% koguimpordist.

2004. aasta 9 kuu piimatoodete **ekspordikäive** ulatus kokku 939,1 miljoni kroonini ning ületas eelmise aasta sama perioodi käivet 237,6 miljoni krooniga (33,9%, tabel 7). 2004. aasta ekspordikäibest 82% moodustas eksport EL vanadesse liikmesriikidesse, 12% EL-ga liitunud riikidesse ja 6% kolmandatesse riikidesse. Ekspordikäibest 30% moodustas või, 27% lõssipulbri, 16% piimapulbri ja 15% juustu väljavedu (joonis 5). Võrreldes mullusega suurenes kõigi piimatoodete (v.a juustu) eksport. Olulisemad ekspordiriigid olid endiselt Holland (39% piimatoodete koguekspordikäibest, joonis 6), Saksamaa (17%) ja Prantsusmaa (12%). Kõikide olulisemate piimatoodete, v.a jäätise, ekspordihinnad tõusid.

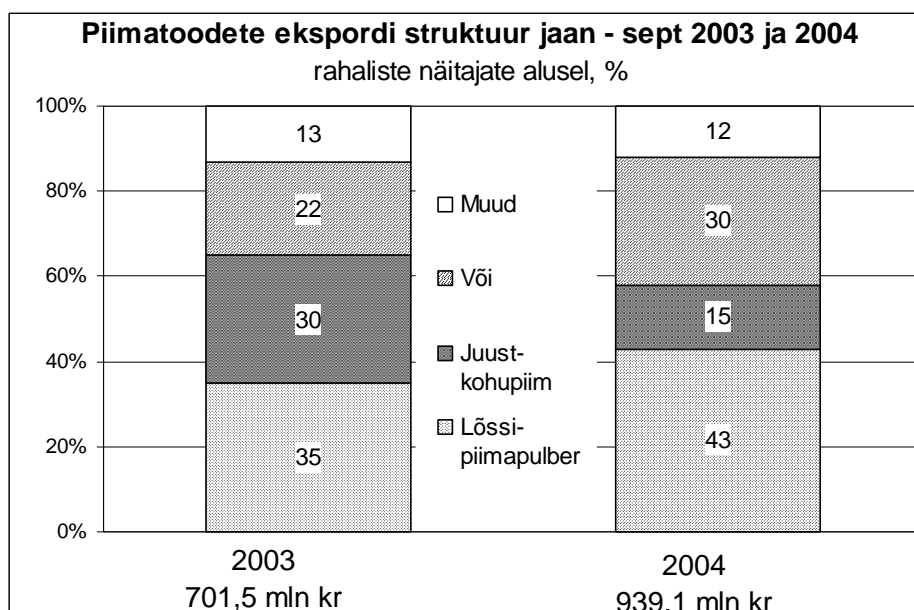
Tabel 7

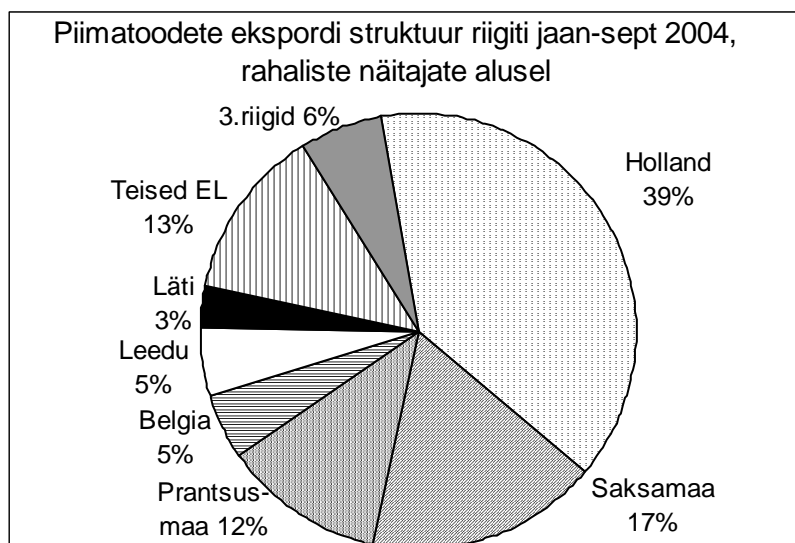
Piimatoodete põhieksport 9 kuul 2003 – 2004

	jaan-sept 2003			jaan-sept 2004			Ekspordikoguse muutus 2004/03 +, - %
	Kogus tonni	Summa, tuh kr	Hind kr/kg	Kogus tonni	Summa, tuh kr	Hind kr/kg	
Piim, koor, lõss	1937,5	21421	11.06	4396,7	38705	8.80	126,9
Kondenseeritud piim, pulber	9392,3	246308	26.22	12930,2	404661	31.29	37,7
Hapendatud piimatooted	1811,3	30028	16.58	1962,4	30698	15.64	8,3
Vadakutooted	498,2	2361	4.74	243,4	1401	5.75	-51,2
Või ja piimarasvad	5046,6	155783	30.87	7593,9	285538	37.60	50,5
Juust, kohupiim	5618,6	212007	37.73	3419,6	142132	41.56	-39,1
Jäätis	1514,3	33631	22.21	1711,4	36012	21.04	13,0
Piimatooted kokku	x	701539	x	x	939116	x	33,9

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Joonis 5

Piimatoodete ekspordikäive Läti vähenes eelmise aasta sama perioodiga võrreldes poole ja Leetu neljandiku võrra. EL-ga liitunud riikidest on Läti ja Leedu Eesti piimatoodete sihtturgudena esikohal. Leetu läks 5% (46,1 mln kr) ja Läti 3% (30,4 mln kr) piimatoodete ekspordikäibest. Läti eksporditi peamiselt jäätist (36% 2004.a 9k jäätise ekspordikogusest), piima rasvasusega alla 1% (2450 t, 57% piimaekspordist) ja hapupiimatoteid (jogurteid 11% nende ekspordikogusest). Ekspordis Leetu domineerisid peamiselt jäätis (60% jäätiseekspordist) ja juust (26% juustu ekspordikogusest), mille ekspordikäive kokku ulatus 44,8 miljoni kroonini ehk 97% piimatoodete ekspordi rahalisest käibest Leetu.

EL endistest liikmesriikidest olid tähtsamad partnerid Holland ja Saksamaa, kuhu on enam eksporditud lõssipulbrit (Hollandisse 60% 2004.a 9k lõssipulbri ekspordist, Saksamaale 26%,

Tabel 8

Põhiliste piimatoodete põhiexpordi struktuur riikide lõikes 9 kuul 2004
(% vastava tootegrupi ekspordikogusest)

Piim, lõss, koor (EKN 0401)		Lõssipulber (040210)		Jogurt (040310)		Või (040510)		Juust (040690)	
2002 – 2628 t		2002 – 5215 t		2002 – 772 t		2002 – 4014 t		2002 – 3628 t	
2003 – 1938 t		2003 – 6010 t		2003 – 897 t		2003 – 4515 t		2003 – 4892 t	
2004 – 4372 t		2004 – 8740 t		2004 – 1762 t		2004 – 6460 t		2004 – 2444 t	
Läti	57	Holland	60	Soome	66	Holland	40	Holland	24
Saksamaa	19	Saksamaa	26	Holland	21	Prantsusmaa	19	Leedu	26
Holland	16	Belgia	3	Läti	11	Belgia	17	Saksamaa	23
Soome	4	Taani	3	Teised	2	Saksamaa	13	Soome	7
Taani	3	Prantsusmaa	2			Itaalia	4	Taani	6
Teised	1	Hispaania	2			Ungari	3	Läti	4
		Teised	4			Teised	4	Teised	10

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

tabel 8), võid (Hollandisse 40%, Saksamaale 13%) ja juustu (Hollandisse 24%). EL endiste liikmesriikide tähtsamate sihturgude nimistusse lisandus 2004. aastal Soome (jogurtiekspordist 66%, juustuekspordist 7% ja piimaekspordist 4%), Prantsusmaa (võiekspordist 19%) ja Belgia (võiekspordist 17% ja lõssipulbriekspordist 3%). Uute ekspordiartiklitena viidi endistesse liikmesriikidesse 2004. aastal jogurteid ja piima rasvasusega üle 6%.

Kolmandatesse riikidesse (ekstrastati andmed) eksporditi piimatooteid 2004. aasta 9 kuul kokku 60,5 miljoni krooni väärtuses. Ekspordikäive jagunes peaaegu võrdselt pulbrite, või ja jäätise väljaveokäibe vahel. Tähtsamateks riikideks olid Venemaa (36% kolmandate riikide piimatoodete ekspordikäibest), Tai (24%), USA (9%) ja Maroko (9%). Venemaa osatähtsus piimatoodete koguekspordikäibest (intrastat+ekstrastat) ulatus 2,3%-ni.

Piimatoodete **import** rahalises väärtuses oli 2004. aasta 9 kuul 17,3% (-69,7 mln kr) väiksem kui eelmise aasta samal perioodil ning ulatus 333,8 miljoni kroonini (tabel 9). Impordikäibest 70% moodustas import EL uutest liikmesriikidest, 27% vanadest EL riikidest ja 3% kolmandatest riikidest. Impordikäive vähenes 9 kuuga EL-ga liitunud riikidest (-20%) ja 3. riikidest (-82%), kuid suurenes EL vanadest liikmesriikidest (+75,6%).

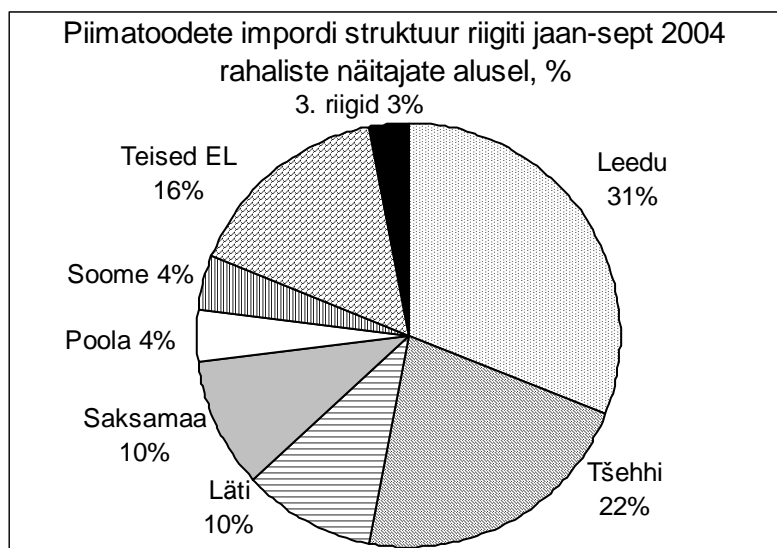
Tabel 9

Piimatoodete põhiimport 9 kuud 2003 ja 2004

	jaan-sept 2003			jaan-sept 2004			Impordikoguse muutus 2004/03 +, - %
	Kogus tonni	Summa, tuh kr	Hind kr/kg	Kogus tonni	Summa, tuh kr	Hind kr/kg	
Piim, koor, lõss	2015	28015	13.90	4378	25934	5.92	117,3
Kondenseeritud piim, pulber	5981	119170	19.93	1409	27941	19.83	-76,4
Hapendatud piimatooted	924	17186	18.61	903	17699	19.69	-2,3
Vadakutooted	302	8815	29.15	346	3722	10.77	14,6
Või ja piimarasvad	5614	117355	20.90	3731	97665	26.18	-33,5
Juust, kohupiim	2032	83849	41.26	2974	124724	41.94	46,4
Jäätis	913	29124	31.90	1236	36080	29.20	35,4
Piimatooted kokku	x	403514	x	x	333765	x	-17,3

Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Suurema osakaaluga EL impordiriigid olid Leedu (31%), Tšehhi (22%), Saksamaa (10%) ja Läti (10%, joonis 7). Leedust toodi Eestisse peamiselt juustu (70% juustu impordikogusest) ja jäätist (70%, tabel 10). Tšehhist imporditi koguseliselt enam lõssipulbrit (65%) ja võid (60%), vähemal määral juustu (9%). Lätist toodi Eestisse 84% piimaimpordist ja 13% jäätiseimpordist. Saksamaalt toodi 13% lõssipulbri impordikogusest, 7% võist ja 6% juustust. Soomest imporditi Eestisse peamiselt jäätist (17% jäätise ekspordikogusest).

Tabel 10

Põhiliste piimatoodete põhiimpordi struktuur riikide lõikes 9 kuul 2004
(% vastava tootegrupi impordikogusest)

Piim, koor (0401)	Lõssipulber (040210)	Või (040510)	Juust (040690)	Jäätis (2105)
2003 – 2015 t	2003 – 3651 t	2003 – 5026 t	2003 – 1442 t	2003 – 913 t
2004 – 4378 t	2004 – 874 t	2004 – 3262 t	2004 – 2263 t	2004 – 1236 t
Läti 84	Tšehhi 65	Tšehhi 60	Leedu 70	Leedu 70
Leedu 13	Saksamaa 13	Rootsi 22	Tšehhi 9	Soome 17
Saksamaa 3	Ungari 12	Saksamaa 7	Rootsi 7	Läti 13
	Slovaki 10	Leedu 6	Saksamaa 6	
		Sloveenia 3	Läti 4	
		Teised 2	Teised 4	

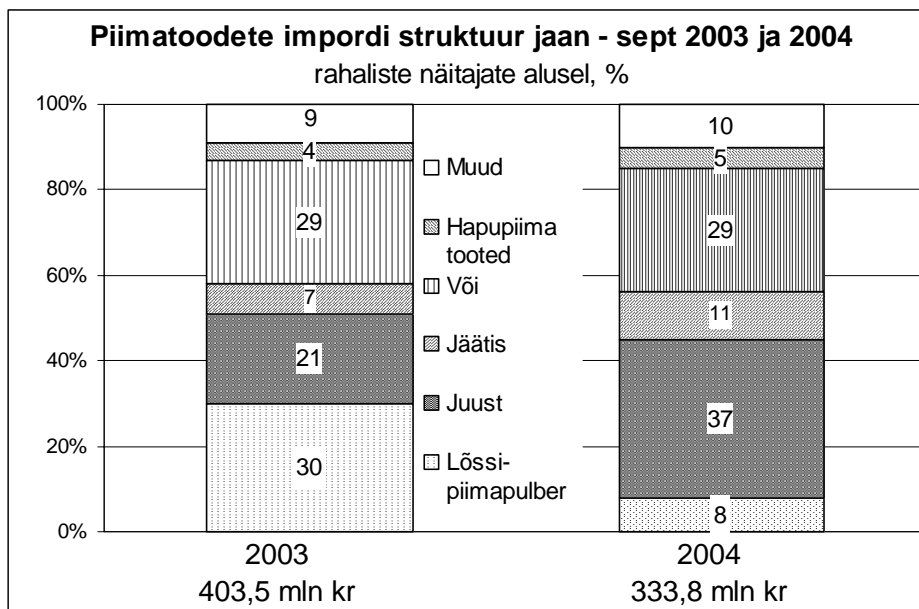
Allikas: PM Kaubanduspoliitika büroo

Väljastpoolt Euroopa Liitu ehk kolmandatest riikidest toodi Eestisse piimatooteid kokku 11,2 miljoni krooni väärtuses. Suuremad impordiriigid olid Norra (61,1%), Island (24,3%) ja Kasahstan (9,6%). Tähtsamad tooted olid või (85% piimatoodete impordikäibest 3. riikidest) ja lõssipulber (10%).

Impordikäibest 39% moodustas juustuimport, 27% või ja 11% jäätis (joonis 8). Piimatoodete impordis on suurenenud juustu, jogurti ja jäätisekogused, või ja pulbrite sissevedu on vähenenud. Kiiremini on kasvanud piima sissevedu, mille maht oli vaadeldud perioodil 2,2 korda suurem kui 2003. aastal. Eestisse toodi 9 kuuga kokku 4378 tonni piima, millest 3683 tonni (1055 t piima alla 1% rasvasusega, 2627 t piima 1-6%-lise rasvasusega) toodi Lätist tooraineks piimatööstustesse. Ka juustuimport on kiiresti kasvanud (46%), samas kui kodumaine juustutoodang ja ka

eksport on vähenenud. Juustuimport on suurenenud madalama hinnatasemega Leedust. Madalamad olid 2004. aasta 9 kuul eelmise aastaga võrreldes jäätise ja jogurti impordihinnad, teiste piimatoodete impordihinnad tõusid veidi.

Joonis 8

Maailmaturg

Tuginedes FAPRI ja OECD keskmise pikkusega prognoosidele peaks nõudlus piimatoodete järele maailmas järsult kasvama. Seda mitte ainult sissetulekute suurenemise tõttu paljudes piirkondades üle maailma, vaid muutuma peaks ka tarbijate eelistused piimatoodete kasuks. Nõudluse kasv peaks olema suurim OECD-välises tsoonis, iseäranis Aasias, Ladina-Ameerikas ja Lähis-Idas. Enamikes arenenud riikides on piimatooted saavutanud juba praegu suhteliselt kõrge tarbimise taseme. Seetõttu ei nähta ette ka olulist nõudluse kasvu (v.a juust) nendes piirkondades. Prognooside kohaselt peaks arengumaades, eriti Aasias ja Ladina-Ameerikas, elanikkonna kasv, urbaniseerumine, sissetulekute kasv ja toitumisharjumuste muutumine “läänelikumaks” stimuleerima piimatoodete tarbimist.

OECD ja FAPRI prognooside kohaselt säilitavad peamised traditsioonilised eksportijad nagu Uus-Meremaa, Austraalia ja väiksemal määral ka EL oma positsiooni maailma piimatoodete turul tänu sellele, et asuvad geograafiliselt arenevate turgude lähedal.

Kuna piimatoodete nõudluse kasv on suuresti ajendatud sissetulekute kasvust, on prognoos tihedalt sõltuv paljude arenguriikide majanduse tulevikust ja rahalisest olukorrast. Iga majanduslik, rahanduslik või poliitiline areng Venemaal, võib olla määrav piimatoodete rahvusvahelise kaubanduse mahtude ja hindade arengule maailmaturul.

Suhteliselt kindel situatsioon maailmaturul 2004. aasta lõpus tähendab soodsa müügiolukorra püsimist ka 2005. aastal. OECD prognoosib, et maailmaturul hakatakse üha enam kaupleva

juustu ja magusa piimapulbriga ning lõssipulbri ja või kaubandus väheneb. 2005. aastaks prognoositakse piimatoodete osakaalusid maailmaturu kaubanduses järgmiselt: juust 39%, või 31%, magus piimapulber 16% ning lõssipulber 14%.

Euroopa Liidu laienemisel itta ja ka EL piimaturu reformil on seni EL turul toimuvale olnud väiksem mõju kui esialgu kardeti. 2004. aasta EL piimatoodete tööstusest väljamüügihinnad olid suhteliselt stabiilsed, kokkuostuhinnad aga langesid. 2004. aastal vähenes küll veidi piima varumine piimatööstustes, kuid paranes nii sise- kui välisturunõudlus. Prognooside järgi on ka 2005. aastal piimatoodete maailma- ja EL turg suhteliselt stabiilne, mis Eesti jaoks tähendab soodsate müügivõimaluste jätkumist.

Eurostati värsketel andmetel langesid 2004. aastal enamikes EL riikides piima tootjahinnad (nt Prantsusmaal -5,8%, Hollandis -5%, Itaalias -3,8%, Saksamaal -3,4%). EL-s keskmiselt langes piima kokkuostuhind 2004. aastal 0,7% ning aasta oli piimatootjatele majanduslikult raske. Piima kokkuostuhinnad jäid enam-vähem 2003. aasta tasemele Hispaanias ja Suurbritannias, kuid Poolas tõusid 16%. Taani piimatootjatele maksti toorpiima eest ligikaudu 30 senti kilolt vähem kui aasta varem, mis on viimase viie aasta madalaim hinnatase (keskmiselt 4.96 EEK/kg). Hinnalangus on põhiliselt põhjustatud uuest EL piimareformi mõjust ja madalast dollarikursist. Vaatamata sellele on piimatoodang EL põllumeestele suurimaks sissetulekuallikaks, sest 13,4% kogu põllumajandustootjate sissetulekust saadaks piimatoodangust.

Juust. Viimase 20 aasta jooksul on EL juustuturgu iseloomustanud püsiv kasv, mis on iseloomulik olnud nii tootmisele kui ka tarbimisele. 1990-2003. aastate vahel kasvas juustutootmine ligi 30%, tarbimine suurenes samal ajal keskmiselt 1,5% aastas inimese kohta. Juustutootmine on koondunud 4 liikmesriiki (Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Holland), kus toodetakse enam kui 75% EL juustutoodangust ning töödeldakse 40% kogu EL-s kokkuostetud piimast.

Juustutootmise rekordilisele kasvule 2000-2001. aastal (kasv enam kui 6% kahe aasta jooksul) järgnes sell aeglustumine 2002. - 2003. aastal, mida näitas ka suuremate piimakoguste suunamine või ja pulbrite tootmisse. Saadaval olev 2004. aasta statistika näitab juustutootmise märkimisväärset suurenemist, kinnitades juustu tarbimise ja ekspordi paranemist ning on otseselt seotud loodetud majanduskasvuga EL-s ja maailmas.

Keskmise pikkusega ja pikaajalised prognoosid juustu tarbimise kohta EL-25-s on üldiselt positiivsed, ehkki kasvutempo on arvatavasti aeglasem kui viimastel aastatel, eriti just endiste liikmesriikide osas. Juustu tarbimine inimese kohta peaks EL-25-s kasvama 17 kg-lt 2003.a 18,6 kg-ni 2011.a. Kasv peaks olema uutes liikmesriikides kiirem, seal prognoositakse juustu tarbimise kasvu enam kui 30%. Samas peaksid kasvama ka sissetulekud ning peaksid toimuma muudatused toitumiseelistustes, mis tooks kaasa bränditud piimatoodete ja töödeldud toiduainete suurema eelistamise.

Arvatakse, et sisemaise tarbimise kasv katab suuremalt jaolt ka oodatava juustutootmise kasvu, piirates mõnevõrra ekspordi kasvu, mis prognooside kohaselt peaks jääma 600 000 tonni piirimaile. Arvestades EL juustu konkurentsivõime tõusu tänu planeeritud hinnalangusele, mis peaks järgnema CAP reformi juurutamisele, ning nõudluse kasvu kõrgekvaliteedilise Euroopa juustu järele maailmas, loodetakse suurem osa juustust ekspordida ilma eksporditugedeta.

Või tootmine suurenes 2002-2003. aastal, mil juustu tootmise kasvutempo aeglustus ja toorpiima kasutati enam või tootmiseks. Tootmismahu kasvuga langes hind ja kasvasid interventsioonivarud. 2004. aastal on või tootmismahud vähenenud ning toorpiim suundus enam jällegi juustu ja teiste suurema lisandväärtusega toodete tegemiseks, mille tarbimine järsult kasvas. Teatav mõju või tootmise vähendamiseks oli 2003. aasta CAP reformiga ette nähtud esimene samm või interventsioonihinna vähendamiseks. Peale EL laienemist täheldati, et vastupidiselt ootustele suurenes või tootmine ainult veidi ja kuni 2004. aasta oktoobrini või interventsiooni ei toimunud. EL või interventsioonivarud vähenesid 2004. aasta lõpuks 170 000 tonnile, mis on 50 000 tonni võrra väiksem aasta alguses seisust. Eraladudes vähenes võivaru aastaga 5700 tonni võrra 35900 tonnile 2005. aasta alguseks. Piima lisakogused uutes liikmesriikides läksid põhiliselt selliste toodete tootmiseks nagu koor, mille järele oli vanades liikmesriikides (eriti Saksamaal) suur nõudlus. Või hind tõusis uutes liikmesriikides 4 kuu jooksul pärast ühinemist keskmiselt 10%.

Prognooside kohaselt jätkub või tootmise vähenemine ka edaspidi, mis on vastuseks madalamale turu- ja interventsioonihinnale. Piimakvoodi kasv, mis on planeeritud 2006/04-2008/09 perioodiks, ei tohiks seda alanevat trendi muuta ning piimatoodangu suurenemine kasutatakse prognooside kohaselt täielikult teiste piimatoodete tootmise kasvuks.

Või tarbimine EL-s, vaatamata mõningatele viimastel aastatel täheldatud stabiilsusmärkidele, tulevikus väheneb. Prognooside järgi langeb 2011. aastaks või tarbimine ühe elaniku kohta 3,8 kg-le praeguse 4,2 kg asemel (3,3 kg uutes liikmesriikides), s.t tarbimine väheneb keskmiselt 1,1% aastas.

Või nõudlus maailmas aga suurenes ning ekspordi vähenemine olulisematest ekspordimaadest (põud Okeaanias) suurendas või ekspordi 2003-2004. aastail EL-25-st. Või ekspord, mis arvatakse ka edaspidi toetuvat eksporditugedele, peaks siiski prognooside kohaselt vähenema koos või tootmise vähenemisega EL-s ja piima tootmismahu suurenemisega või ekspordimaades – Austraalias ja Uus-Meremaal. Import Euroopa Liitu, millest enamuses langeb Uus-Meremaa arvele (impordikvoot 76700 tonni), peaks prognooside järgi veidi kasvama. Seda võimaldab enamsoodustusi tagava kaubanduskokkuleppega suurenenud juurdepääs EL turule.

Või bilanss näitab, et nõudluse vähenemisest tuleneva tootmise vähenemisega peaksid lähiaastatel jätkuvalt vähenema ka interventsioonivarud. Sisemaised hinnad peaksid oluliselt alanevama pärast 2003. aasta CAP reformi toetushindade kärpimiste juurutamist ja peaksid stabiliseeruma toetuste tasemest kõrgemal tasemel. Selle tulemusel kujuneb sisemaine hind kõrgemaks maailmaturu hinnast, mis ei võimalda ekspordi ilma eksporditoeta.

Lõssipulbri, kui või tootmise kõrvalprodukti, tootmine suurenes samuti aastail 2002-2003 ja vähenes 2004. aastal. Tootmismahu vähenemisele 2004. aastal aitas kaasa ka 2003.a. CAP reformis ette nähtud lõssipulbri interventsioonihinna vähendamine 5% 1. juulil 2004. aastal. Enam kui 55% kogu EL lõssipulbri toodangust valmistatakse Saksamaalt ja Prantsusmaalt.

Nii lõssipulbri tootmise kui ka tarbimise alanev trend jätkub kõrgema lisandväärtusega piimatoodete tootmise kasvu tagajärjel, millele kulub kogu EL piimatootmise kasv. Lõssipulbri toetatud tarbimine (kasutamine vasikate söödas), mis üldisest tarbimisest moodustab ligikaudu 50% (90-ndate alguses ligi 70%), peaks prognooside kohaselt CAP-i hinnareformi järk-järgulise rakendamise tulemusel vähenema.

Spetsialistide hinnanguil väheneb lõssipulbri tootmine 1,2 miljonilt tonnilt 2003. aastal ligi 0,9 miljonile tonnile 2011.a. Uute liikmesriikide toodang, mis praegu lisab vähem kui 20% EL-15 kogutoodangule, peaks kasvama 2005. aastaks 290 000 tonnile ning seejärel hakkama järkjärgult vähenema vastavalt juustutootmise kasvule.

EL-25 lõssipulbri eksport kasvas 2003-2004. aastast tänu lõssipulbri nõudluse kasvule maailmaturul ja põhiliste eksportijate piimatootmise madalseisule Okeaanias. Nõudlus kasvas eriti just naftat eksportivates riikides, kus kõrgete naftahindade tõttu toimus tulude järsk kasv. EL lõssipulbri eksport maailmaturule tulevikus väheneb tootmise vähenemise tulemusel ja suureneb põhilistest lõssipulbri tootjariikidest Austraaliast ja Uus-Meremaalt, kus põuakahjustustest on üle saadud.

2004.a tootmise rekordiline langus koos toetatud ekspordiga tühjendas peaaegu täielikult interventsioonilaod juba 2004. aastal. EL lõssipulbri interventsioonivarud vähenesid 2005. aasta alguseks 65 500 tonnile, mis on 128 000 tonni võrra vähem 2004. aasta alguse varude mahust (193,3 tuhat t). Edaspidi tootmine väheneb kiiremini kui tarbimine, mis piirab eksporti ja jätab ka interventsioonilaod tühjaks. Sisemaine hind peaks ennustuste kohaselt langema kooskõlas CAP hinnakärbete reformiga. Hind peaks stabiliseeruma 2009. aastal ja edasi olulisi langusi ei tohiks olla. Hind peaks jääma natukene kõrgemaks kui interventsioonihinna tase. Eeldusel, et USA dollari ja euro vahetuskurss on 1,15, jääb sisemaise ja maailmaturu hinna vahele oluline vahe, mis ei võimalda EL-l lõssipulbrit ilma eksporditoeta ekspordida.

Euroopa Liidu piimatööstuses on suund **kontsentreerumisele**. 2004. aastal ostis Arla Foods Campina piimatööstuse. Sellele järgnes Prantsuse Lactalis'e - üks uue Campina Arla suurimaid konkurente Euroopas - McLellandsi piimatööstuse ost Šotimaal ning ettevalmistused käivad Prantsuse Pochat piimatööstuse ostuks. McLellandsi piimatööstusega koos omandati ka Briti paremini müüv juustumark Seriously Strong. Šoti piimatööstuse aastakäive oli ca 5,3 mlrd krooni. Pochat piimatööstus asub Alpide piirkonnas, selle aastakäive on ligi 1,7 mlrd krooni ja ta toodab aastas 9000 tonni regionaalseid juustusid Reblochon ja Tomme. Lactalise aastakäive oli viimasel aastal ligikaudu 84 mlrd krooni, töötajaid 16500 ning aastas töödeldi 6,6 mln kg piima. Ühinemise idee on parandada oma positsiooni suurema lisandväärtusega toodete turgudel nii Ida- kui Lääne-Euroopas.

Euroopa Liiduga **liitunud riikides** on toorpiima hinnad peale liitumist tõusnud. Poolas tõusis hind detsembris 3.86 kr/kg-le. Eesti hinnast madalamat hinda (3.47 kr/kg) makstakse veel ainult Lätis (2.85 kr/kg) ja Leedus (2.80 kr/kg). Osade liitunud riikide piimatööstused on probleemide ees, sest üha enam toorpiima eksporditakse kõrgema hinna eest vanadesse liikmesriikidesse. Näiteks on Tšehhi piimatootjad hakanud toorpiima müüma Saksamaale ja Austriasse, kus piimatööstused maksavad rohkem. Väiksed Tšehhi piimatööstused on palju investeerinud, et vastata EL nõuetele, kuid samal ajal ei taha jaekaubandus piimatoodete hindasid tõsta ja seega ei ole tööstustel võimalik ka tootjale kõrgemat hinda maksta. Järsult kasvanud toorpiima eksport on viinud Tšehhi piimatööstused osade töötajate koondamiseni. Viimase 12 kuuga on Tšehhi toorpiima eksport, eelkõige Saksamaale, kolmekordistunud. Tšehhi põllumajandusminister on võtnud ette abinõusid (sanktsioone) ekspordi piiramiseks, kuid valitsus ei ole piima ekspordi-

piirangutega nõus. Sellise tendentsi jätkudes ja ka teistesse liitunud riikidesse laienedes kiireneb uutes EL liikmesriikides piimatööstuste sulgemine.

Piimahinna sõda on Taanis alustanud Aldi jaekaubanduskett, alandades piima hinda 8.30 EEK/l-ni. Hinnalangusega läksid kaasa ka Coop ja Dansk Supermarked, alandades piima hinda samavõrra. Suur osa Aldis ja Dansk Supermarkedis müüdavast odavast piimast tuleb Saksamaalt, samal ajal kui Coop hoiab endiselt müügis Taani piima.

Piimasõda Taanis on aina hoogustumas. Jaekaubanduskett Superbest müüb 2005. aasta jaanuaris 3 liitrit piima 21 EEK eest. Arla Foodsi juhtide arvates on see viimase aja Taani piimatööstuste ja põllumajandusstruktuuri suurimaks konfliktiks. Teised kaubandusketid hinnasõjaga seekord veel kaasa ei läinud ning Superbest võib seetõttu peagi hinda jälle tõsta. Taani piimatööstused küll loodavad, et piimahinna alandamine tarbimist suurendaks, kuid samas arvavad ka ise, et taanlaste tarbimisharjumused seavad selle kahtluse alla.

8-9. jaanuaril 2005.a toimunud tormi tõttu ei saanud Arla piimaautod teedele mahalangenud puude tõttu tootjatelt piima ära tuua, kuid samas otsustas Arla selle piima eest tootjatele siiski maksta. Sellist piima oli ligikaudsete arvestuste kohaselt 500 tonni. Paljudes taludes puudus pikka aega ka elekter ja tootjad ei suutnud piima jahutada ning selle kvaliteeti säilitada. Sellist piima oli kokku ligikaudu 1200 tonni. Kvaliteediprogrammi järgi peaks Arlale tarnijad ise elektri reservi eest hoolt kandma ning selles osas arvatavasti Arla piima maksumust ei kompenseeri.

USA Põllumajandusministeerium (USDA) prognoosis 2004. aasta alguses piima keskmiseks kokkuostuhinnaks 2004. aastal 4.30-4.50 kr/kg ning prognoositud kõrge tase ka saavutati. Kõrge hinnaga ületati 2003. aasta keskmine hind 30%-ga.

2004. aasta kaheksal esimesel kuul suurenes USA piimatoodete eksport tähtsamate toodete osas, impordis täheldati aga erinevaid arenguid. Eriti silmatorkav oli või sisseveo peaaegu kahekordne suurenemine, millest 42% toodi Põhja-Ameerikast ja 33% Austraaliast. Võiimport EL-25-st ulatus 4,3 tuhandele tonnile, mis on neli korda enam eelneva aasta sama perioodi kogusest. Juustuimport oli aga ülekaal sisseveos EL-25-st, moodustades 56% USA kaheksa kuu juustuimportist. Täispiimapulbri import suurenes 20%, kuid lõssipulbri sissevedu vähenes 1,7 korda. Pulbrite sissevedu on USA piimatoodete impordis teisejärgulise tähtsusega ja nende impordikogused olid väikesed.

Tabel 11

USA piimatoodete väliskaubandus jaanuar-august 2004 (1000 tonni)

	IMPORT			EKSPORT		
	2003	2004	+, - %	2003	2004	+, - %
Või	17,1	32,0	+87,2	5,4	6,8	+24,8
Juust	132,6	139,2	+5,0	33,7	38,0	+12,8
Täispiimapulber	4,3	5,1	+19,9	20,2	30,4	+50,4
Lõssipulber	1,2	0,3	-71,6	68,7	121,5	+76,9
Vadakupulber	-	-	-	94,9	96,0	+1,2
Kaseiin	52,4	51,0	-2,6	-	-	-
Laktoos	3,3	2,7	-19,0	34,9	36,1	+3,5

Allikas: USDA

Piimatoodete ekspordis oli kiireim kasv vaadeldud perioodil lõssipulbri väljaveos, mis suurenes 1,8 korda. Samal perioodil langes lõssipulbri toodang 9% madalamale eelneva aasta tasemest ning ekspordi tugev kasv saavutati USA lõssipulbrite varude arvelt. Augusti alguseks ulatusid lõssipulbri varud 285 tuhande tonnini, mis on täpselt poole väiksem aasta varasemast laovarudest. Poolteist korda suurenes ka täispiimapulbri eksport, vadakupulbri ja laktoosi väljavedu jäi enam-vähem aasta varasemale tasemele.

SRÜ riikide piimatoodang vähenes 2004.a esimesel poolaastal kokku 1,4%, kusjuures vähenemine toimus suuremate tootmismahutudega - Venemaa (-4%) ja Ukraina (-2%) piimatootmise vähenemise tagajärjel. Väiksemates riikides piimatootmine samal perioodil suurenes 2...8% piirides. Lehmade arv vähenes 1.07.2004-ks kokku 4,4%, sealhulgas Ukrainas -9% ja Venemaal -8%.

Piimatootmise vähenemine jätkus **Venemaal** ka teisel poolaastal. 2004. aasta kümne kuuga toodeti Venemaal piima 28,4 mln tonni, mis on 4,1% vähem aasta varasemast perioodist. 2003. aastal toodeti Venemaal piima 33,3 mln tonni, mis on 17% vähem kui toodeti samal perioodil Saksamaal. Piimatootmine on Venemaal vähenenud aasta-aastalt peale NSVL-i lagunemist (1992 – 47 mln t, 2000 – 32 mln t). Toodetud piimast läheb vaid vähem kui pool piimatööstustele ümbertöötlemiseks (2003 – 14,1 mln t ehk 42,3% toodangust). Selle põhjuseks on piima madal kvaliteet ja ka raske kättesaadavus maapiirkondadest. Tooraine puudus on tööstustele suureks probleemiks. Paljud piimatööstuste välisinvestorid investeerivad farmidesse, et varustada oma ettevõtteid toorpiimaga ise. Toorainena kasutatakse ka imporditud piimapulbrit, mille import 2004. aasta 5 kuuga ulatus 20 tuhandele tonnile ja oli üle 2 korra enam kui aasta varem.

Piimavarumise vähenemisega väheneb ka piimatoodete tootmine. Võitoodang langes Venemaal 2004. aasta 9 kuuga eelmise aasta sama perioodi suhtes 6,2%, samas tõusis aga margariini toodang 2,3%. Juustu toodeti vähem 2,1%, jäätist 4,1%. Vaatamata sellele, et kodumaine nõudlus pole piimatoodetega kaetud, piimatootmeid eksporditakse. Kolmel piimatööstusel on ekspordilitsents ekspordiks Euroopa Liitu, kuid piimatoodete ekspordimahud ei ole kuigi märkimisväärsed.

Piimatoodetele nõudlus Venemaal tõuseb ja seda eelkõige reaalsissetulekute kasvu tulemusel. Kaheksa kuuga kasvasid elanike tulud 9,2% varasema aasta suhtes. Suurenenud piimatoodete nõudlust saab rahuldada üksnes impordi suurendamisega. Venemaa on FAO andmetel suurim võiiimportöör maailmas. 2003. aastal importis Venemaa võid 134,7 tuhat tonni, mis on 25 tuhande tonni võrra enam kui 2002. aastal. Juustu osteti suuremates kogustes sisse USA-st ja Jaapanist. Viimastel aastatel on suurenenud värskete piimatoodete import. Näiteks suurenes jogurtiimport Saksamaalt 2004. aasta üheksa kuuga 12% eelmise aasta sama perioodi suhtes ja ulatus 163 tonnini.

Hiinas suureneb piimatoodang 2005. aastal USA Põllumajandusministeeriumi andmetel 13%. Samal ajal peaks Hiina suurendama ka vadaku importi 28% 145 000 tonnini ja lõssipulbri importi 28% 90 000 tonnini.

Kokkuvõte

2004. aasta üheksa kuuga on **piima tootmine** 4,7% suurem kui aasta tagasi ning piimatööstuste poolt varutava toorpiima **kokkuostukogused** suurenesid 8,9%, moodustades 83,8% piima kogutoodangust. Perioodiks 1.04.2004 – 31.03.2005 EL poolt määratud piima tootmiskvootidest täideti kuue kuuga 45,4%, sh 51,6% tarnekvoodist ja 7,7% otseturustuskvoodist. Lehmade arv oli septembri lõpus 800 looma võrra väiksem kui aasta tagasi, kuid piima väljalüps lehma kohta on jätkuvalt suurenenud (5,7% 2003.a suhtes).

Euroopa Liiduga liitumisel oli tugev mõju piimatoodete **väliskaubandusele** nii sellele eelneval kui ka järgneval perioodil. Väliskaubavahetuses taastus peale EL-ga liitumist positiivne trend – eksport suurenes impordist kiiremini, vahetult liitumisele eelnenud negatiivse tendentsi asemel. See viis ka positiivse kaubavahetussaldo uuesti suurenemisele. Ekspordis suurenes väljavedu endistesse Euroopa Liidu riikidesse ja vähenes uutesse liikmesriikidesse, impordis suurenes sissevedu EL uuestest ja ka endistest liikmesriikidest. Kaubavahetus kolmandate riikidega on vähenenud. Import kolmandatest riikidest moodustas 3% piimatoodete impordikäibest ja eksport nendesse riikidesse 6% ekspordikäibest. Piimatoodete ekspordi- ja impordihinnad on võrreldes aastatagusega enamikel toodetel tõusnud, jäätisel langenud. Väliskaubavahetuse käibe kasv on saavutatud nii hindade tõusu kui ka kaubakoguste suurenemise tagajärjel.

Piima **kokkuostuhind** stabiliseerus Eestis 2004. aasta 9 kuuga kõrgel tasemel (3.80...3.85 kr/kg) ning tõusid ka piimatoodete **jae-** ja **hulgihinnad** nii sise- kui välisturul. Piimatoodete maailmaturu olukord oli Euroopa Liidu piimatoodetele soodne väiksema pakkumise tõttu Okeaanias ja USA-s. Prognooside kohaselt püsib soodne konjunktuur maailmaturul ka 2005. aastal. Hinnad maailmaturul püsivad suhteliselt stabiilsed, ilmutades siiski mõnede toodete osas aasta lõpus langustendentsi. Senini on raskendatud eksport Venemaale, mille lahenemist ootavad EL liikmesriigid WTO läbirääkimistel.